

Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP ry:n lausunto luonnoksesta jäteverolain muuttamiseksi

Tausta

Jäteveron veropohjaa esitetään laajennettavaksi. Ehdotuksen mukaan veron piiriin siirrettäisiin vuoden 2023 alusta viherlipeäsakka sekä rakentamisessa ja purkamisessa syntyvä kipsijäte, jotka ovat nykyisin jäteveron ulkopuolella, mutta joiden osalta on todettua hyötykäyttöä. Veropohjan laajennuksen arvioidaan lisäävän verollisen jätteen määrää noin 85 000 tonnilla vuodessa.

FCG selvitti jäteverotuksen kokonaisuutta vuonna 2020 ja suositti, että jäteveropohjaa tulisi kehittää koskemaan joko kaikkia tai nykyistä suurempaa osaa jäteluettelon jätteitä. Selvityksen mukaan laajentaminen koskemaan kaikkia loppusijoitettavia tavanomaisia ja vaarallisia jätteitä toisi selvyyttä ja selvärajauksellisuutta jäteverotukseen. Verotus viestisi vahvasti siitä, että kaikkien, ei vain tiettyjen, yksittäisten jätteiden kaatopaikkasijoittamista halutaan vähentää.

Rambollin 2022 jatkoselvitys suositti niin ikään jäteveron merkittävää laajentamista uusiin jätelajeihin. Selvityksessä esitettiin kolme eri laajuista vaihtoehtoa veropohjan laajentamiseksi. Suppeimmassakin vaihtoehdossa verotettavien jätteiden määrä olisi noussut sadoistatuhansista miljooniin tonneihin.

Luonnoksen ehdotus on suppea eikä perustelee riittävästi suositusten sivuuttamista

Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP ry katsoo, että nyt ehdotettu veropohjan laajennus kahteen uuteen jätelajiin on erittäin suppea suhteessa toteutettujen selvitysten suosituksiin. Lakiesitysluonnos on niukkasanainen perusteluissaan siitä, miksi suositusten mukaiseen esitykseen ei edetty.

Lakiesitys ei ole linjassa Suomen kiertotaloustavoitteiden kanssa. Taloudellista ohjausta voidaan pitää keskeisimpänä tekijänä materiaalivirtojen käytön ohjauksessa. On valitettavaa, että hallituksen toimeksiannon myötä syntynyt mahdollisuus kiertotalouden edistämiseksi jätetään hyödyntämättä, eikä lakimuutosta ole asemoitu osaksi vihreää siirtymää. Yhdessä kiertotalousvaikutusten kanssa jätetään hyödyntämättä materiaalivirtojen kierrätyksestä syntyvät ilmastohyödyt ja vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen.

Rambollin suosituksissa suppeimmassa (taulukon 1 vaihtoehto 1) vero olisi laajennettu koskemaan etenkin kantavia maa-aineksia ja louheita sekä savimaita ja liejuja.

Taulukko 1. Rambollin tarkastelemat vaihtoehdot jäteveropohjan laajentamiseksi

Vaihtoehto	Kuvaus	Verotettavan jätteen määrä
0	Nykyinen jäteveropohja	150 tuhatta tonnia
1	Jäteveropohjan laajentaminen hyötykäyttökelpoisten jätteiden osalta	5400 tuhatta tonnia
2	Jäteveropohjan laajentaminen hyötykäyttöpotentiaalin omaavien jätteiden osalta	7500 tuhatta tonnia
3	Jäteveropohjan laajentaminen koskemaan kaikkia jäteluettelon jätteitä	8200 tuhatta tonnia

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi todetaan, että jätejakeiden luokittelu hyötykäyttökelpoisuuden mukaan perustui alan toimijoiden näkemyksiin, joita ei kuitenkaan avattu riittävän uskottavalla tavalla selvityksessä. Paras näkemys eri jätteiden hyödynnettävyydestä on sekä jätteitä tuottavilla yrityksillä että jätteitä hyödyntävillä toiminnanharjoittajilla. Lakiesityksessä tulisi avata tarkemmin, miten jätteiden hyötykäyttökelpoisuutta olisi tullut arvioida, jotta arviointia pidettäisiin uskottavana.

Lisäksi esityksessä todetaan epäselvästi, että "Vaikutusarviointi toteutettiin jättejakeen keskimääräisen hyötykäyttökelpoisuuden arvioinnin mukaan, mikä ei tuo tarpeeksi esiin arviointiin liittyvää epävarmuutta." Ilmeisesti *jättejakeen* sijaan tarkoitetaan kuitenkin kokonaista *jäteluokkaa*, johon kuuluu useampia jätelajeja. Vaikutusarvioinnin toteuttaminen jäteluokan sisällä jätelajikohtaisesti olisi ollut varsin työlästä ja on harmillista, ettei keskiarvoista arviointia pidetä hyväksyttävänä.

Lakimuutoksen valmistelussa haasteeksi tunnistettiin myös se, että vaihtoehdon 1 mukaisesta uudesta verotettavasta jäteluokasta vain osalle on tunnistettu hyötykäyttökohteita ja osa taas on tällä hetkellä vaikeasti hyödynnettävissä. Luonnoksessa ei pohdita sitä, millä tavoin verotusta olisi mahdollista kohdistaa jäteluokan sisällä osaan jätelajeista. Esimerkiksi Ruotsissa kytkentää jätelajikoodeihin ei ole tehty.

Jos jäteveron kytkös jätelajikoodeihin säilytetään, tulisi hyväksyä se, että jäteluokkaa voidaan verottaa, vaikka kaikille luokan jätelajeille ei ole tällä hetkellä olemassa hyötykäyttökohdetta tai potentiaalia hyödyntämiseen ei ole vielä tunnistettu.

Jo nykyinen jäteverotus tuottaa verokertymän, eikä ohjausvaikutus ole täydellinen. Veron osittainen fiskaalinen luonne on hyväksytty myös nykyehdotuksessa, jossa esitetään, että nykyistä jäteveroa korotetaan 70 eurosta 80 euroon. Kuten esityksessä todetaan, tasokorotuksilla ilman veropohjan laajennusta ei ole enää ohjausvaikutusta.

Esitysluonnoksen mukaan jäteveropohjan tarkistaminen voisi olla perusteltua eräiden yksittäisten jätejakeiden osalta veron tavoitteen ja logiikan näkökulmasta. Näkökulma on tässä kohdin kapea, koska jäteverolla pitäisi sen tavoitteen mukaisesti nimenomaan ohjata jätteiden etusijärjestyksen mukaiseen käsittelyyn ja synnyttää kannustimia uusien hyödyntämisratkaisujen kehittämiseen ja kaupallistamiseen.

Valittujen yksittäisten jätejakeiden osalta teetettiin tarkempi analyysi muun muassa niiden hyötykäyttökohteista. YTP pitää valitettavana, että teetetty lisäselvitys ottaa tarkasteluun vain kolme jätelajia. Lisäselvitys on tiivis asiantuntijanäkemyks.

YTP kannattaa verotuksen laajentamista kipsijätteeseen ja viherlipesakkaan. Kipsijätteen osalta ohjausvaikutus jäänee pieneksi, koska esitysluonnoksen mukaan siitä hyödynnetään jo nykyisin 90 % ja sitä koskee erilliskeräysvelvoite.

Keskeinen tekijä kierrätyksen yleistymiselle on kilpailukykyinen hinta

YTP:n näkemyksen mukaan jäteveroa tulisi kerätä ehdotettua laajemmin, useammista jätelajeista. Kaatopaikoille viedään miljoonia tonneja jätettä, jolle on jo tunnistettu käyttökohteita tai niitä löytyisi, jos hinnat ohjaisivat oikeaan suuntaan. Veron määrä voisi olla erilainen erityyppisille jätteille ja veron kannustavuutta tulisi korottaa asteittain uusien verotettavien jätelajien kohdalla.

Rambollin suositusten mukaisessa vaihtoehdossa 1 vero kannustaisi niin yksityistä kuin julkista sektoria maa-aineisten suunnitellumpaan käyttöön. Maa- ja kiviainekset ovat määrältään merkittävä materiaalivirta, jonka kierrätystä tulisi edistää ohjauksella niin kiertotalouden näkökulmasta kuin ilmastovaikutusten vähentämiseksi.

Veropohjan laajentamista nyt ehdotetusta puoltavaa seuraava Rambollin selvityksessä todettu:

- Jos jätteet loppusijoitetaan teollisuuden omille kaatopaikoille omakustennehintaan, pienikin jäteveron korotus nostaa jätehuollon kokonaiskustannuksia ja ohjaa jätteiden käsittelyä pois loppusijoittamisesta
- Pitkällä aikavälillä jätevero voi kannustaa tuotantoprosessien ja jätteen käsittelymenetelmien uudelleen tarkasteluun
- Pidemmällä aikavälillä jätevero voi myös joissain tapauksissa vaikuttaa syntyvän jätteen määrään.

Vaaralliset jätteet tulee ottaa jäteveron piiriin

Vaarallisen jätteen käsittely on kehittynyt Suomessa viime vuosikymmeninä ja aiempaa useampia vaarallisia jätteitä voidaan käsitellä niin, että niiden sisältämät raaka-aineet saadaan talteen. Suomessa on tilaa lisäinvestoinneille, joiden kannattavuus riippuu jätteen kaatopaikkasijoittamisen hinnoittelusta. YTP katsoo, että vaaralliset jätteet tulisi sisällyttää jäteverolain soveltamisalaan. Veron kohdistaminen vaarallisiin jätteisiin lisäisi liiketoimintamahdollisuuksia kierrätysmenetelmien kehittämiseen ja kannustaisi kiertotalousinvestointeihin.

Esimerkiksi voimalaitosten ja rauta- sekä terästeollisuuden tuhkat kuuluvat jäteverotettavaan luokkiin. Koska veroa ei kuitenkaan sovelleta jätelainsäädännössä tarkoitettuihin vaarallisiin jätteisiin, jäävät esimerkiksi osa jätteenpolton tuhkista veron ulkopuolelle. Polttolaitosten lentotuhkille ja polttoprosessin kaasunkäsittelyssä syntyville jätteille (APC, Air Pollution Control - jätteet) on jo olemassa kierrätysprosessi, jossa syntyy hyödynnettäviä materiaaleja, ja jolla vähennetään merkittävästi kaatopaikalle sijoitettavan jätteen määrää ja samalla myös jätteen

ilmastovaikutuksia. Tällaisen prosessin kannattavuus riippuu suoraan vaihtoehtoisen käsittelyn, eli kaatopaikkasijoittamisen hinnoittelusta.

Ilman ohjauskeinoja kaatopaikkasijoittamisen väheneminen tapahtuu hitaasti

Rambollin selvityksessä toteutetun sidosryhmäkyselyn perusteella veron arvioidaan lisäävän investointeja kiertotalouteen ja ohjaavan jätteiden käsittelyä ympäristön kannalta kestävämpään suuntaan. Ilman veroa kaatopaikkasijoittamisen väheneminen on hidasta myös jätteen tuottajien kommentoissa.

Kuten selvityksissä on todettu, jäteveropohjan laajentaminen ohjaisi jätteen tuottajia suunnittelemaan kokonaisvaltaisesti jätehierarkian mukaisia toimintoja. Selvä näkymä tulevaan antaisi yrityksille riittävästi aikaa reagoida muuttuvaan tilanteeseen. Jotta muutos on ennakoitava, veroa tulisi laajentaa ja korottaa asteittain.

Esitysluonnoksessa ei ole esitetty tilannekuvaa verrokkimaiden kaatopaikkaverotuksesta. Esimerkiksi Ruotsin veromallia ja sen vaikutuksia olisi suotavaa tarkastella. Ruotsissa verotus on laajempaa, ja vaarallisilla jätteillä ja vaarattomilla jätteillä on samanlainen verokohtelu.